

Instantie : Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 17-05-2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1938
Trefwoorden : paardensport, schade door dieren, risicoaansprakelijkheid
JA : : 2016/106

Samenvatting. Tijdens een paardrijles struikelt een paard, wordt de amazone uit het zadel geworpen en valt zij met haar hoofd tegen het schot rond de manegebak. Later blijkt dat eiseres daarbij een nekfractuur heeft opgelopen waardoor zij haar werk meer niet goed kan doen. Zij stelt het paardensportcentrum, waar zij les nam, aansprakelijk. In eerste aanleg vordert de gelaedeerde een verklaring voor recht dat het paardensportcentrum aansprakelijk is voor alle, ook toekomstige, schade. Gedaagde stelt echter dat niet zij maar een zelfstandig opererende instructeur hier de aansprakelijke partij moet zijn. Eiseres slaagt naar oordeel van de rechtbank er echter niet in voldoende bewijs te leveren dat gedaagde toch de aansprakelijke te stellen partij is. In hoger beroep brengt appellante als grieven onder meer naar voren dat het paardensportcentrum wel degelijk bedrijfsmatig het paard verhuurde en derhalve (risico)aansprakelijk is en daarnaast dat niet op haar maar op de gedaagde partij de bewijslast rust ter zake van de verlegging van de aansprakelijkheid. Deze grieven treffen doel: het hof, een uitspraak van de Hoge Raad volgend, oordeelt dat niet appellante maar geïntimeerde het bewijs zou hebben moeten leveren dat de instructeur de aan te spreken partij moet zijn en concludeert uiteindelijk dat het paardensportcentrum de aan te spreken partij is. Dan rest nog het feit dat op appellante de stelplicht en bewijslast rusten om vast te stellen dat er sprake is van letsel en schade en er een causaal verband bestaat tussen de val, het letsel en de schade. Dat zal door het hof verder beoordeeld worden.

NOOT

In ons land leven zo'n 400.000 paarden en pony's, er zijn bijna 500.000 ruiters en 1500 rijverenigingen. Wij zijn dus een paardenminnend land. Paardrijden is echter niet zonder risico's. Dat varieert van kleine verwondingen die weer genezen tot permanente invaliditeit door een dwarslaesie of zelfs overlijden. Waar wezenlijke bedrijfsmatige risico's bestaan, daar is relevante wetgeving voor in het leven geroepen en ontstaat dus de nodige jurisprudentie. Dat geldt zeker voor letselschade opgelopen in of rond een manege.

In deze noot behandel ik drie thema's: wie is bij een ongeval in een paardensportcentrum de aansprakelijke partij, hoe verhoudt zich deze aansprakelijkheid tot het leerstuk van sport en spel en hoe moet vanuit het perspectief van kwaliteitscontrole het oordeel van de rechtbank in eerste aanleg worden gezien?

Wie is hier de aansprakelijke partij?

In ons land vol vierbeners worden door particulieren paarden gestald in maneges, soms worden die paarden weer uitgeleend of verhuurd aan particulieren of aan een paardensportcentrum. Binnen paardensportcentra opereren ook zelfstandige instructeurs. Kortom, als er een paardrijongeval gebeurt binnen deze veelvoud aan constructies, wie moet dan aangemerkt worden als de aansprakelijke partij? Deze problematiek keert regelmatig weer in de jurisprudentie terug (zie recent bijv. ECLI:NL:RBOVE:2016:1919). Die kwestie staat ook centraal in de onderhavige casus. De aansprakelijkheid voor dieren ex art. 6:179 BW vereist een schade aangericht door de eigen activiteit van het dier. De aansprakelijke persoon wordt behandeld in art. 6:181 lid 1. Het aangesproken ruitersportcentrum verweert zich met de stelling dat het paard niet in hun bedrijfsvoering werd gebruikt. In eerste aanleg lukt het eiseres niet het bewijs te leveren van haar stelling dat dit wel zo zou zijn en zij tekent daarom hoger beroep aan.

In een van haar grieven tegen het oordeel van de rechtbank bestrijdt zij dat op haar de bewijslast van de stelling wie de aansprakelijke partij is, zou moeten rusten.

Het hof volgt een andere argumentatieweg dan de rechtbank en richt zich daarbij naar een eerdere uitspraak van de Hoge Raad in een soortgelijke kwestie (ECLI:NL:HR:2011:BP1475). In r.o. 3.8.1 van het arrest van het hof wordt de normformulering door de Hoge Raad uitgebreid geciteerd (zie de tekst van het arrest hierboven). Het paardensportcentrum is wel degelijk aanspra-

kelijk en het ligt niet op de weg van de gelaedeerde om dat te bewijzen. Dat leren de overwegingen van de Hoge Raad in genoemd arrest.

Nu duidelijk is wie aan te spreken, heeft appellante nog wel ander bewijs te leveren, namelijk dat ze schade heeft geleden en dat er sprake is van een causaal verband tussen de val, het letsel en de schade (r.o. 3.20).

Sport en spel

Binnen het aansprakelijkheidsrecht bestaat het leerstuk sport en spel. Het gaat dan om (letsel)schade opgelopen in een sport- of spelsituatie. Wie aan (contact)sporten deelneemt, weet dat er – soms forse – risico's aan kunnen vastzitten. Maar om het spel te kunnen spelen zullen die dan ook bewust worden genomen. Wanneer dergelijke risico's zich vervolgens verwezenlijken, gelden er zwaardere eisen wat betreft vestiging van de aansprakelijkheid, waarover sinds het natrap-arrest (*NJ* 1992, 622) een inmiddels uitgebreide jurisprudentie bestaat.

Wanneer het paardensport betreft, is dit leerstuk kennelijk niet meer van toepassing, want het komt in de handboeken niet voor. Wie een paard bestijgt, weet op voorhand dat de ruiter eraf kan vallen dan wel getrapt of vertrapt kan worden. Ook dodelijke ongevallen zijn denkbaar. Gelaedeerde ruiters vervallen al snel in de fundamentele attributiefout: de letselschade is niet hun schuld maar die van de rijschool. Dan is risicoaansprakelijkheid in hun voordeel. Maar paardrijden is toch een bewust gekozen waagstuk?

In de jurisprudentie over paardrijaccidenten waait een andere wind dan bij sport en spel: dan wordt regelmatig het leerstuk van de eigen schuld ex art. 6:101 BW van stal gehaald voor een billijkheidscorrectie (zie bijv. «JA» 2009/90). Kwam het ongeval nu uitsluitend door de eigen ontembare energie van het paard of was de ruiter medeverantwoordelijk? Worden sport- en spelletsels vaak ook niet door de eigen ontembare energie van medespelers veroorzaakt? De rechter oordeelt regelmatig dat het gedaagde paardrijcentrum maar een deel van de schade hoeft te betalen. Maar op welke factoren berust dan de verdelingsmaatstaf en hoe consequent wordt die in de rechtspraak gehanteerd?

Is het niet natuurlijker om de paardensport, net zoals dat het geval is bij de sporten die onder de noemer "sport en spel" vallen, buiten de sfeer van risicoaansprakelijkheid te houden? Bij een casus als deze wordt de schuld gelegd bij het rijdier maar het is de rijschool die aansprakelijk wordt gesteld. Welke voordelen biedt schuldaansprakelijkheid bij ruitersportaccidenten boven risicoaansprakelijkheid? Wanneer voortaan de contractuele of buitencontractuele aansprakelijkheid zou gelden, zoals toegepast bij risicosporten, dan zullen verschillende factoren methodisch onderzocht moeten worden: kenmerken van ruiter, paard, organisatie en instructeurs. Dan dienen verschillende factoren systematisch te worden nagespoord, zoals hoe adequaat de organisatie en de uitrusting van het paardencentrum zijn, of de instructeurs aan bepaalde normen voldoen, hoe goed de verzorging van de dieren is, of de ruiter "klaar" was voor de betreffende rij oefeningen, of de hekken rond de oefenbak "valveilig" zijn etc. De KNHS (Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie; zie www.knhs.nl) omschrijft bijvoorbeeld de kwaliteitsvereisten voor centra en instructeurs. Welke zorgplichten gelden er in deze specifieke situatie met name voor de leiding van het paardencentrum en de instructeurs? Worden die ook nageleefd? Maar dan zal toch ook bij deze sportbeoefening geoordeeld dienen te worden in dezelfde geest als nu binnen het sport-en-spel leerstuk. Het zorgvuldig beoordelen van de context waarin het ongeval plaatsvond is vollediger en systematischer dan alleen het evalueren van eigen schuld.

Oordeelde de rechtbank hier onjuist?

Er bestaat een duidelijk verschil tussen het oordeel van de rechtbank en dat van het hof: de eerste vindt het paardencentrum niet de aansprakelijke partij, de tweede wél. Hoe moeten we dat duiden? Heeft de rechtbank hier dan fout – ook in juridische zin – geoordeeld? Een niet onbelangrijke vraag, maar we komen daarmee op een onderwerp waar men binnen de rechtsgeleerdheid liever met een boog omheen loopt. Er bestaat naar mijn weten geen enkele systematische analyse van de frequentie van en de oorzaken voor verschillen tussen uitspraken tussen feitenrechtters en/of in cassatie in dezelfde kwestie. En ook de kwestie: rechtspraak kan beneden de maat zijn, wanneer is dat het geval?

Een uitstapje naar de geneeskunde. Een patiënt meldt zich met een gezondheidsprobleem bij een arts, wordt onderzocht en vervolgens wordt er een diagnose gesteld. Enige tijd later, bij verder onderzoek, blijkt die diagnose onjuist. Ongeveer 10-15% van de initiële diagnoses blijkt na enige tijd onjuist. In de geneeskunde werd en wordt daar veel onderzoek naar gedaan: waarom werd men aanvankelijk op het verkeerde been gezet? Was die fout te voorkomen geweest? Follow-up informatie maakt dergelijke discrepanties duidelijk en identificeert die gevallen waar nader onderzoek zeker op z'n plaats is. Daar valt dus wat van te leren, zo kan de kwaliteit van zorg verbeterd worden.

Het aanwenden van rechtsmiddelen heeft ook een belangrijke diagnostische functie: zo komt er *feedback* op eerdere conclusies van lagere rechtspraak. Daarnaast worden er veelal ook nieuwe stellingen betrokken en nieuwe informatie aangedragen. Wanneer de uitspraken van eerste en tweedelijns rechtspraak niet met elkaar overeenstemmen, is dat beslist een reden voor onderzoek – en ook vervolgens het normatief beoordelen daarvan. Omdat bij minder dan 5% van de oordelen door de eerste feitenrechter in hoger beroep wordt gegaan, ontstaat daardoor een ondragelijke terugkoppelingsasymmetrie (zie ook het WRR-rapport *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*, 2013, p. 467 e.v.).

Bij de relatief eenvoudige feiten en omstandigheden van de onderhavige casuspositie had de eerste feitenrechter ook gebruik kunnen maken van de dan al bekende overwegingen van de Hoge Raad, zoals die wél door het hof werden gevolgd. In het vonnis van de rechtbank wordt het Hoge Raad-arrest niet genoemd. Waarom werd dat niet in eerste aanleg bij de overwegingen betrokken? Alhoewel wij geen dwingende precedentwerking kennen, bieden arresten van de Hoge Raad steeds weer praktisch en doctrinair houvast voor de feitenrechters. Dan zoek je daar toch naar? In rechtspraak.nl was dit arrest eenvoudig met trefwoorden te vinden.

Wanneer is een rechterlijke uitspraak gewoon fout en wanneer berust dat op een verschil van interpretatie van het feitencomplex met de daarbij behorende wetgeving? Een gewichtige vraag is dan: hoe definieer je het foutbegrip? En hoe staat het met de rechtszekerheid en -eenheid als verschillende interpretaties tot verschillende beslissingen kunnen leiden? Hoe leg je dat uit aan rechtssubjecten?

Wie naar de dokter of de rechter stapt, wil dat de kwestie in één keer goed wordt afgehandeld; de eerste klap is nog steeds een daalder waard. Waar het achteraf gezien fout blijkt te zijn gegaan, bestaat er toch op z'n minst een leermoment. Dat moet toch met beide handen worden aangegrepen? Was in plaats van een ingewikkeld getuigenverhoor gericht jurisprudentieonderzoek niet vruchtbaarder geweest – met een andere beslissing?

Ten slotte

Iedere discipline, ook de rechtsgeleerdheid, functioneert dankzij het formuleren van concepten, het omschrijven van de juiste toepassingsmethoden ervan en evalueert regelmatig zowel de werkmethoden als de resultaten: zo ontwikkelt het vakgebied zich en zo realiseert de rechtspraak zich als een lerende organisatie. Deze casuspositie nodigt wat mij betreft ten eerste uit tot reflectie over de kwaliteit van de rechtspraak: werden hier de dingen wel goed gedaan? En deden ze de goede dingen? Het denken over kwaliteitstoetsing en -zorg van vooral de feitenrechtspraak is nog maar nauwelijks begonnen.

Ten tweede een meer doctrinair commentaar: als een paard uit de wei breekt en schade veroorzaakt, dan is risicoaansprakelijkheid ex art. 6:179 BW prima. Maar voor de paardensport zie ik meer heil in één overkoepelend leerstuk over de juridische omgang met risico's bij recreatieve en competitieve sport- en spelbeoefening binnen de schuldaansprakelijkheid. Dus: rechterlijke macht, doctrinaire rechtsgeleerden en wetgever, dit is een casuspositie die zeker tot nadenken stemt.

Met dank aan Siewert Lindenbergh voor zijn commentaren op een eerdere versie van deze noot.